

KAMIL JANOWICZ orcid.org/0000-0002-6193-5331

Instytut Psychologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań
Institute of Psychology, Adam Mickiewicz University, Poznań
e-mail: kamil.janowicz@amu.edu.pl

LUCYNA BAKIERA orcid.org/0000-0003-4559-0430

Instytut Psychologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań
Institute of Psychology, Adam Mickiewicz University, Poznań
e-mail: bakiera@amu.edu.pl

Levinsonowskie Marzenie w odniesieniu do ojcostwa. Badanie studentów w fazie nowicjatu

The Levinsonian Dream in Relation to Fatherhood. Research on Students in Novice Phase

Abstract. This paper presents a way of conceptualization of the Levinsonian Dream in relation to fatherhood and describes its shape in men at the novice phase in the following aspects: family planning, fatherhood valuing, one's own preparation to fatherhood, taking part in a child's life, and the relationship between fatherhood and other men activities. Research based on the author's own survey concerning the Dream in relation to fatherhood was conducted on a sample of 33 male students aged 22–29.

Qualitative and quantitative analysis has shown a substantial differentiation of men in terms of the extension, coherence, order, and realism of the Dream in relation to their future fatherhood. Rarely it constituted the main part of a holistic Dream describing the vision of their adult life, and in most cases it contained elements derived from both traditional and modern models of the father's role.

Keywords: fatherhood, Dream, novice phase.

Słowa kluczowe: ojcostwo, Marzenie, nowicjat.

WPROWADZENIE

Podmiotowe czynniki regulujące przebieg zmian rozwojowych w cyklu życia można lokować w minionych doświadczeniach jednostki. Przyjmując taką perspektywę opisu i wyjaśniania zakresu zmian, ich tempa i punktualności, uznajemy, że są one funkcją dotychczasowych osiągnięć rozwojowych, a indywidualna historia człowieka decyduje o możliwościach jego rozwoju. Inny punkt widzenia, aczkolwiek nie-

koniecznie alternatywny (można go traktować jako dopełnienie), pozwala dostrzec źródło aktualnych zmian w stanach przyszłych, czyli potencjalnych. Takie spojrzenie na rozwój człowieka prezentuje na przykład Daniel Levinson (1978, 1986), który twierdzi, że również wizja przyszłości kształtuje rozwój jednostki. W artykule przedstawione zostaną wyniki badań podjętych w nurcie psychologii life-span na podstawie konceptualizacji Levinsonowskiego Marzenia wśród mężczyzn u progu dorosłości. Jak za-

uważają Rachel Thompson, Christina Lee i Jon Adams (2013), liczba publikacji poświęconych tematyce wizji własnego życia w przyszłości w odniesieniu do ojcostwa jest bardzo mała i, choć badania te dostarczają wielu interesujących informacji dotyczących tego, jak młodzi mężczyźni wyobrażają sobie własne ojcostwo, to brak (zarówno wśród polskich, jak i zagranicznych publikacji) tekstów, które dążyłyby do bardziej całościowego opisu wizji własnego ojcostwa u młodych mężczyzn w odniesieniu do ugruntowanych w literaturze teorii z zakresu psychologii rozwoju człowieka.

ROZWOJOWE ZNACZENIE MARZENIA

Wyobraźnia, jako zdolność do umysłowego tworzenia obrazów obiektów i zdarzeń podczas nieobecności bodźców zewnętrznych, jest ważnym komponentem życia psychicznego dzieci, młodzieży i dorosłych. Tworzenie wyobrażeń przyjmuje postać odtwarzania obiektów znanych, spostrzeganych w przeszłości (wyobrażenia reprodukcyjne, odtwórcze) lub tworzenia wizji nowych zjawisk, sytuacji czy osób, które powstają na podstawie wiedzy i fantazji (wyobrażenia antycypacyjne: zob. Bakiera, Stelter, 2011). Rozwój wyobraźni następuje od wyobrażeń reprodukcyjnych do antycypacyjnych oraz od wyobrażeń statycznych (przedstawienie stanu) do transformacyjnych (obraz przekształcenia). Wytworem wyobraźni odnoszącym się do pożądanej przyszłości są marzenia. W starym podręczniku psychologii Borisa Tiepłowa (1951) w tłumaczeniu Marii Żebrowskiej marzenia odróżniane są od mrzonek. Te pierwsze mają podstawowe znaczenie dla człowieka, związane są z jego pragnieniami i działaniami. W marzeniach ujawniają się pożądane stany przyszłe, które wymagają z reguły dłuższego czasu na realizację i świadomego udziału jednostki w ich osiągnięciu. Odnoszą się zatem do motywacyjnego aspektu działań człowieka. Ukierunkowują jego aktywność. Mrzonki natomiast dotyczą zamiarów mało realnych lub wręcz niemożliwych do spełnienia. Mogą jednak one wypełniać świat psychiczny jednostki do

tęgo stopnia, że ograniczają działania, które są istotne z punktu widzenia jej potrzeb psychicznych i społecznych. Wyróżnione kategorie należą do procesów myślowych, które łącznie określa się jako marzenia dzienne, czyli wyobrażenia świadome, w przeciwieństwie do marzeń sennych, które występują podczas snu (Singer, 1980).

Powyższe rozróżnienie wydaje się być dobrym wprowadzeniem do wyjaśnienia kategorii Levinsonowskiego Marzenia (pisownia od wielkiej litery zgodna z oryginałem – ang. *Dream*) jako przykładu marzenia dziennego o znaczeniu rozwojowym. Marzenie nie jest mrzonką polegającą na fantazjowaniu na temat swoich sukcesów. Według Levinsona (1978, 1986) stanowi ono wizję samego siebie lokowaną w przyszłości, którą formułuje człowiek w fazie nowicjatu (w periodyzacji rozwoju zaproponowanej przez Levinsona jest to faza obejmująca trzy podokresy: przejście do wczesnej dorosłości [17.–22. rok życia], wejście w świat dorosłych [22.–28. rok życia] i przejście do trzydziestego roku życia [28.–35. rok życia]). Levinson (1978, s. 91) określa Marzenie jako „niejasne poczucie siebie w świecie dorosłych”. Jest to koncepcja życia, przewidywana przez jednostkę droga życiowa. Ważnym zadaniem nowicjatu jest przygotowanie przez jednostkę bazy do życia w dorosłym świecie poprzez określenie swojego miejsca w nim oraz stworzenie wstępnej koncepcji życia w dorosłości. Rezultatem tej fazy jest dokonanie wyborów istotnych dla tożsamości człowieka dorosłego. Młody człowiek kształtuje wówczas odpowiednią dla siebie strukturę życia (pole aktywności jednostki w zakresie zaangażowania poznawczego, emocjonalnego i społecznego, które różni się w poszczególnych okresach rozwoju). Identyfikując się z osobą dorosłą, podejmuje decyzje dotyczące małżeństwa, rodzicielstwa, pracy, zamieszkania i stylu życia.

Zadaniem rozwojowym młodego człowieka u progu dorosłości jest zdefiniowanie własnego Marzenia i znalezienie sposobów, aby żyć zgodnie z Marzeniem. Sprecyzowanie go pełni istotną rolę nie tylko w wyznaczaniu celów życiowych, lecz także w ocenie ich realizacji. Jego funkcją jest dynamizowanie i ukierunko-

wywanie działań. Budowanie struktury życia wokół Marzenia stwarza szansę samorealizacji. Początkowo, jak twierdzi Levinson, Marzenie ma postać dość bezkompromisowej wizji siebie. Jednostka testuje możliwości urzeczywistnienia jej w realnym świecie. Konkretyzacją oczekiwań jest podjęcie ról, przez pryzmat których w kolejnych latach następuje ocena własnego życia.

Centralnym komponentem struktury życiowej człowieka dorosłego, obok pracy zawodowej, jest życie rodzinne. Stanowi ono uniwersalną cechę ludzkiego życia. Włączanie w obszar własnych działań ról rodzinnych dokonuje się poprzez decyzje dotyczące małżeństwa i rodzicielstwa, podejmowane w początkowej fazie wczesnej dorosłości. Tworzenie rodziny, zdaniem Levinsona, stanowi naturalną i powszechną aktywność we wszystkich kulturach, a bycie rodzicem przyczynia się do rozwoju dorosłych. Jeżeli zatem Marzenie jest wizją siebie samego i jeżeli w dorosłości rozwój jednostki dokonuje się poprzez aktywność w sferze życia rodzinnego, to Marzenie odnoszące się do własnego rodzicielstwa można określić jako wizję samego siebie jako matki/ojca. W Marzeniu, zdaniem Levinsona, lokuje się możliwości jednostki, które generują jej vitalność. Marzenie stanowi zatem czynnik rozwoju dorosłych, który pełni funkcję regulacyjną aktywności, a zdefiniowanie Marzenia w odniesieniu do roli ojca wpisuje się w całość struktury życiowej młodych mężczyzn.

Problematyka roli ojca przez wiele lat znajdowała się poza głównym nurtem analiz psychologicznych. Opiekę nad dzieckiem utożsamiano głównie z matką, stąd jej wpływ na rozwój dziecka był kluczowy i wyłączny (Lamb, 1979). W wielowiekowym procesie zmian roli ojca można w dużym uproszczeniu dostrzec dwa jej modele – tradycyjny i współczesny (Bakiera, 2014; Delumeau, Roche, 1995; Szulich-Kałuża, Wadowski, 2014). Tradycyjny model łączony był z dominacją mężczyzny, nakazem odróżniania się od kobiet, zdobywania samodzielności, odwagi, wysokiej pozycji społecznej oraz sukcesu. Wychowawcza rola ojca naznaczona była dystansem mężczyzny wobec codziennych do-

świadczeń dziecka, przy jednoczesnej jego władzy w głównych kwestiach rodzinnych i przyzwoleniu na surowe dyscyplinowanie dziecka. Jeśli mężczyzna brał udział w wychowaniu swoich dzieci, głównie dotyczyło to nauki praktycznych umiejętności, wspierania rozwoju intelektualnego i wspólnych aktywności fizycznych.

Współczesny model ojcostwa określane jest w piśmiennictwie i dyskursie społecznym jako „odpowiedzialne ojcostwo” (ang. *responsible fathering*), „pozytywnie zaangażowane ojcostwo” (ang. *positively involved fathering*), „aktywne ojcostwo” (ang. *hands-on fathering*), „opiekuńcze ojcostwo” (ang. *nurturant fathering*) czy „generatywne ojcostwo” (ang. *generative fathering*) (Jain, Belsky, Crnic, 1996; Marks, Palkovitz, 2004; Palkovitz, 2002; Volling, Belsky, 1991). Ten model zakłada zdecydowanie większe zaangażowanie mężczyzny w emocjonalną relację z dzieckiem, podejmowanie wobec niego czynności opiekuńczo-pielęgnacyjnych i bardziej zróżnicowane formy spędzania czasu. Model ten kładzie nacisk na podmiotowe traktowanie dziecka, a życie rodzinne jest ukazane jako istotny element struktury życiowej mężczyzny. Zaznacza się, że mężczyzna w roli ojca ma okazję zdobywania szerokiej gamy doświadczeń kształtujących rozwój dziecka oraz wiadomości o jego rozwoju, relacjach interpersonalnych, a także o sobie.

PROBLEM BADAWCZY

Przyjmując za podstawę koncepcję Levinsona, podjęto próbę operacjonalizacji Marzenia w zakresie ojcostwa. Na podstawie wyników dotychczas prowadzonych w tym obszarze badań (Lampic, Skoog Svanberg, Karlström, Tydén, 2006; Maher, Dever, Curtin, Singleton, 2004; Majorczyk, 2014; Marsiglio, Hutchinson, Cohan, 2000; Skoog Svanberg, Lampic, Karlstrom, Tydén, 2006; Smith, Fenwick, Skinner, Merriman i Hallet, 2011; Virtala, Vilska, Huttunen, Kunttu, 2011), jak i tych opisujących wpływ wychowawczy ojca na rozwój dziecka (Harwas-Napierała, 2010) i sposób

spostzegania własnych ojców przez młodych mężczyzn (Kurcbart, 2011), a także dokonując analizy przemian wzorców społecznych dotyczących pełnienia roli ojca (Bakiera, 2014; Gębka, 2006) oraz medialnego dyskursu na temat ojcostwa (Arcimowicz, 2013; Bierca, 2013), a także ze względu na istotne znaczenie ról rodzicielskich w rozwoju dorosłych (Bakiera 2004, 2013; Harwas-Napierała, 2012), uznano, że Marzenie, będące wizją własnego ojcostwa (czyli wyobrażeniem mężczyzn o tym, jakimi będą ojcami, co będzie się z tym dla nich wiązać oraz jaka będzie ich droga do ojcostwa), obejmuje następujące aspekty:

1. planowanie rodziny: określenie wieku, w którym chciałoby się mieć pierwsze i ostatnie dziecko, oraz planowana łączna liczba dzieci, a także stosunek do różnych sposobów radzenia sobie z trudnościami z posiadaniem potomstwa naturalną drogą;
 2. przygotowanie do ojcostwa: wskazanie warunków i kompetencji uznawanych za konieczne do podjęcia decyzji o posiadaniu potomstwa oraz przewidywane formy osiągnięcia ich spełnienia w celu poczucia bycia przygotowanym do zostania ojcem, a także obawy związane z ojcostwem;
 3. uczestniczenie w życiu dziecka: opisanie zakładanej formy sprawowania opieki nad dzieckiem, sposobu spędzania z nim czasu oraz zakresu i charakterystyki wpływu, jaki będzie się miało na jego życie;
 4. konsekwencje bycia ojcem: postrzeganie tego, jak posiadanie dziecka będzie odbijać się na innych obszarach życia, takich jak relacje z matką dziecka, aktywność zawodowa, pasje i zainteresowania;
 5. wartościowanie ojcostwa: waga przypisywana zostaniu ojcem i miejsce ojcostwa w hierarchii celów życiowych mężczyzny.
- Ponieważ dotychczasowe badania nie dawały pełnego opisu Marzenia w odniesieniu do ojcostwa, a uzyskane wyniki przedstawiano bez odniesienia do perspektywy rozwojowej, istotne wydało się wypełnienie tej luki i zaprojektowanie badań, które pozwoliłyby uzyskać odpowiedzi na następujące pytania:

1. Jaki kształt ma Marzenie formowane przez mężczyzn w fazie nowicjatu w odniesieniu do własnego ojcostwa?
2. Jak wartościują oni ojcostwo i jakie ma ono miejsce w hierarchii ich celów życiowych (w formowanym całościowym Marzeniu dotyczącym swojego dorosłego życia)?
3. W jakim stopniu w formowanym przez mężczyzn w fazie nowicjatu Marzeniu dotyczącym własnego ojcostwa obecne są wzorce wypływające z tradycyjnych i współczesnych wzorców ojcostwa?

METODA

Grupa badana

W badaniu wzięło udział 35 bezdzietnych heteroseksualnych studentów płci męskiej, jednak ze względu na braki danych odrzucono dwie ankiety, w związku z czym ostatecznie analizie poddano wyniki uzyskane od 33 mężczyzn w wieku od 22 do 29 lat ($M = 24$, $SD = 1,5$).

Większość badanych pochodziła z rodzin, w których obydwójce rodziców żyło razem. Co trzeci z badanych posiadał młodszego rodzeństwo, a co czwarty bratanka, siostrzenicę itp. Niemal wszyscy badani pochodzili z rodzin o co najmniej przeciętnym statusie ekonomicznym, a ich rodzice posiadali głównie wykształcenie wyższe (75,8% matek i 54,5% ojców), co pozwala stwierdzić, że uczestnicy badania to głównie przedstawiciele klasy średniej i wyższej. Największą część (42,4%) mężczyzn określała się jako osoby o umiarkowanym światopoglądzie. 12% badanych było w momencie badania po zaręczynach, 55% zadeklarowało znajdowanie się w związku, który można by określić jako „chodzenie ze sobą”. Pozostali badani (33%) nie znajdowali się w danym momencie w żadnym związku intymnym. Natomiast jeśli chodzi o sumaryczny staż w związkach intymnych (liczony w miesiącach), dominowali mężczyźni, którzy spędzili w takich związkach minimum dwa lata. Szczegółową charakterystykę socjodemograficzną grupy badanej przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Charakterystyka demograficzna uczestników badania

Sytuacja rodzinna badanych		Status ekonomiczny badanych		Wykształcenie rodziców osób badanych			Sumaryczny czas spędzony w związkach intymnych (w miesiącach)	
					matka	ojciec		
Rodzice żyją razem	85%	Zdecydowanie lepszy niż przeciętny	12,1%	wyższe	75,80%	54,50%	> 24	57,6%
Rodzice się rozstali	12%	Lepszy niż przeciętny	27,3%	średnie	21,20%	6,10%	13–24	9,1%
Jedno z rodziców nie żyje	3%	Przeciętny	51,50%	zasadnicze zawodowe	3%	39,4%	0–12	33,3%
		Zły	6,10%					
		Bardzo zły	3%					

Źródło: opracowanie własne.

NARZĘDZIA BADAWCZE I PROCEDURA BADANIA

W dotychczasowych badaniach poświęconych wyobrażeniu swojego przyszłego życia w odniesieniu do ojcostwa stosowano głównie półustrukturyzowane wywiady pogłębione (np. Maher i in., 2004; Majorczyk, 2014; Marsiglio i in., 2000) lub zestawy zamkniętych pytań, skal liczbowych oraz skal graficznych (Lampic i in., 2006; Skoog Svanberg i in., 2006; Virtala i in., 2011). Ponieważ badanie Marzenia nie dokonuje się za pomocą narzędzi, w których badani otrzymaliby do wyboru jakiś z góry przygotowany zestaw odpowiedzi, na potrzeby niniejszej analizy przygotowano ankietę własnego autorstwa dotyczącą Marzenia w zakresie ojcostwa. Jej przygotowanie poprzedziły przegląd dotychczas wykorzystywanych w podobnych badaniach pytań, badania pilotażowe na grupie kilkudziesięciu bezdzietnych mężczyzn w fazie nowicjatu poświęcone skojarzeniom z ojcostwem i różnymi jego aspektami (Janowicz, w druku) oraz analiza kategorii służących do opisu ojcostwa w tekstach teoretycznych i empirycznych. Wstępną wersję ankiety przedstawiono do wypełnienia trzem mężczyznom w wieku od 21 do 23 lat. Po wypełnieniu przez nich ankiety przeprowadzono z nimi rozmowy, na bazie których dokonano poprawek i opracowano ostateczną

wersję ankiety. Składała się ona głównie z pytań otwartych (13), kilku pytań zamkniętych (6), ośmiu skal graficznych z opisanymi krańcami i pięciu skal liczbowych z opisanymi krańcami. Pytania w ankiecie odzwierciedlały zakres treściowy Marzenia w odniesieniu do ojcostwa opisany w poprzedniej części artykułu. Poniżej przedstawiamy kilka przykładowych pytań zastosowanych w badaniu:

1. W jakim wieku chciałbyś mieć pierwsze dziecko?
2. Czy są jakieś warunki, które muszą zostać spełnione, żebyś mógł określić jakiś moment jako ten, w którym chciałbyś mieć pierwsze dziecko? Jeśli tak, to jakie są to dla Ciebie warunki?
3. Jak myślisz, w jaki sposób w przyszłości będzie udawało Ci się godzić bycie ojcem z pracą zawodową/osobistymi pasjami?
4. Jak wyobrażasz sobie swój wpływ jako ojca na rozwój dziecka?

Badania były prowadzone od listopada 2016 do kwietnia 2017 roku. Zastosowano technikę kwestionariuszową o zróżnicowanej strukturze pytań lub twierdzeń. Uczestnicy badania byli pozyskiwani metodą kuli śnieżnej. W skład arkusza do badania wchodziła metryczka socjodemograficzna oraz opisana szczegółowo powyżej ankietę własnego autorstwa dotyczącą Marzenia w zakresie ojcostwa.

WYNIKI

Na początku zebrany materiał został poddany rozbudowanej analizie jakościowej. Wszystkie wypowiedzi badanych zostały przepisane i kilkakrotnie przeczytane w celu wyłonienia szerszych kategorii odpowiedzi do każdego z aspektów Marzenia w zakresie ojcostwa. Po ich wyłonieniu odpowiedzi zostały zakodowane do poszczególnych kategorii. Ponieważ część spośród nich była reprezentowana w bardzo małej liczbie wypowiedzi, podjęto decyzję o połączeniu niektórych z nich (zbliżonych do siebie treściowo) w szersze kategorie. Ze względu na eksploracyjny charakter badania, którego celem było możliwie szczegółowe opisanie wizji własnego ojcostwa u młodych mężczyzn, zdecydowano się na oddolne tworzenie kategorii do interpretacji odpowiedzi udzielonych przez uczestników badania. Taką decyzję podjęto ze względu na fakt, że nie istnieją żadne całościowe klasyfikacje, które pozwoliłyby na odwołanie się do jakiegoś jednego spójnego systemu kategorii opisujących wszystkie elementy wizji własnego ojcostwa. Pierwszym etapem wyłaniania kategorii było wypisanie wszystkich odpowiedzi, które pojawiły się przy danym pytaniu. Następnie połączono odpowiedzi odnoszące się do tych samych kategorii, które jednak badani zapisywali różnymi słowami (np. odpowiedzi „będę czytał książki na ten temat” i „czytając czasopisma poświęcone wychowaniu” zostały połączone w kategorię „Literatura i czasopisma dotyczące wychowania dzieci”). Tak przygotowana lista kategorii została skonsultowana z badaczami omawianej problematyki. Po jej akceptacji ponownie przeczytano wszystkie wypowiedzi uczestników badania i zakodowano je do odpowiednich kategorii. Należy wspomnieć, że podstawową jednostką analizy były fragmenty odpowiedzi, a nie wypowiedź traktowana całościowo. Dlatego możliwe było uznanie, że dana osoba w swojej wypowiedzi odnosi się do kilku różnych kategorii. Stworzone kategorie miały charakter rozdzielny – dana część wypowiedzi osoby badanej była przypisywana wyłącznie do jednej kategorii. Odpowiedzi udzielane na skalach graficznych

były przeliczane na wynik punktowy w zależności od odległości punktu zaznaczonego przez osobą badaną od początku skali według przelicznika 1 mm = 1 punkt. Tak przygotowane dane zostały poddane analizie ilościowej. Prezentowane poniżej wyniki badań odpowiadają wyróżnionym aspektom Marzenia.

PLANOWANIE RODZINY

91% badanych stwierdziło, że chciałoby mieć w przyszłości dzieci, a w wypowiedziach dotyczących Marzenia odnoszącego się do własnego życia w wieku 35 lat o posiadaniu potomstwa i założeniu rodziny spontanicznie wspomniało 88% z nich. Jednak już tylko 42% badanych podało dokładnie, ile dzieci chciałoby mieć w wieku 35 lat, a wątek dotyczący rodziny dominował w wypowiedziach raptem u 27% badanych (na pierwszym miejscu były zazwyczaj kwestie związane z życiem zawodowym lub stylem życia).

15% badanych mężczyzn nie myślało wcześniej nad tym, ile chcieliby mieć łącznie dzieci. Wśród tych, którzy już się nad tym zastanawiali, większość (85,7%) zamierzała mieć dwoje lub troje. Nieco większa część uczestników (27%) nie zastanawiała się przed momentem badania nad tym, kiedy chciałaby mieć pierwsze dziecko, a nad tym, kiedy zakończy reprodukcję, nie myślało dotychczas aż 53% badanych. Wśród tych, którzy o tym myśleli, średni preferowany wiek na narodziny pierwszego dziecka wynosił 28,6 lat ($SD = 2,58$), a na narodziny ostatniego 37,7 lat ($SD = 9,27$). Niemal połowa badanych (45,5%) jako pierwsze dziecko chciałaby mieć syna, zaledwie 3% chciałoby najpierw mieć córkę, a dla 51,5% badanych płeć pierwszego dziecka nie stanowiła różnicy.

PRZYGOTOWANIE DO OJCOSTWA

Prawie wszyscy (97%) badani stwierdzili, że istnieją pewne warunki konieczne do uznania danego momentu za odpowiedni na podjęcie decyzji o posiadaniu pierwszego dziecka – za-

Tabela 2. Warunki konieczne do uznania danego momentu za odpowiedni do pojawienia się dziecka

Warunek	Przykładowa wypowiedź	Procent wskazań
Stabilność finansowa i zawodowa	„Materialne – czy będę w stanie utrzymać rodzinę i wychować dziecko w rozsądnych warunkach”.	76
Sformalizowany związek	„Być już po ślubie”.	24
Własny dom/mieszkanie	„Stabilna sytuacja finansowa, samodzielne mieszkanie (bez rodziców, teściów czy współlokatorów), skończone studia moje i mojej żony”.	18
Stabilność i spełnienie w związku	„Pełna stabilność w życiu finansowym i romantycznym. Chęć wzięcia na siebie większej liczby obowiązków”.	12
Pewność co do partnerki	„Stabilność finansowa. Partnerka dojrzała do bycia matką”.	9
Ukończenie przez siebie i partnerkę edukacji	„Skończyć studia i ogarnąć swoją sytuację zawodową”.	9
Własna dojrzałość osobista	„Pewna stabilność i dojrzałość emocjonalna”.	6
Wspólna (z partnerką) chęć posiadania dziecka	„Finansowe, zgoda i chęć partnerki, stabilizacja i praca w jednym mieście”.	6
Ogólna stabilizacja i spełnienie życiowe	„Finansowe, zgoda i chęć partnerki, stabilizacja i praca w jednym mieście”.	6

Źródło: opracowanie własne.

zwyczaj wskazywali na istnienie jednego lub dwóch takich warunków. Najczęściej podawanymi (szczegóły: tabela 2) były stabilność finansowa i zawodowa (wspomniało o niej 76% badanych) i bycie w sformalizowanym związku z partnerką życiową (o czym wspomniało 30% uczestników badania).

Większość (76%) badanych mężczyzn stwierdziła, że mogą w jakiś sposób przygotować się do ojcostwa, jednocześnie wymieniając od 0 do 5 sposobów na to (większość wymieniła od 1 do 3). Najczęściej wspomnianymi (szczegóły: tabela 3) były rozmowy z doświadczonymi rodzicami (36% wskazań) oraz korzystanie z literatury i portali dotyczących ojcostwa/wychowania dzieci (33% wskazań).

Badanych zapytano też o to, na ile byliby chętni skorzystać z różnych form zajęć przygotowujących do ojcostwa. Odsetek osób, które zaznaczyły odpowiedź 4 lub 5 na skali opisującej ich chęć skorzystania z każdej formy zajęć, obrazuje tabela 4.

Aż 91% badanych mężczyzn zadeklarowało posiadanie jakichś obaw związanych z potencjalnym byciem ojcem – 45,5% wskazało na jedną konkretną obawę, 30,3% na dwie, a 15,2% na trzy. Najczęściej dotyczyły one trudności w relacji z dzieckiem i podjęciem odpowiedzialności związanej z jego wychowaniem (27%) oraz złej sytuacji finansowej (24%). Wszystkie obawy wspomniane przez uczestników badania prezentuje tabela 5.

Tabela 3. Sposoby przygotowania się do ojcostwa

Sposób	Przykładowe wypowiedzi	Procent wskazań
Rozmowy z doświadczonymi rodzicami	„Rozmawiając z innymi ojcami, ewentualnie czytając o tym”.	36
Literatura/ portale dot. ojcostwa/ wychowania dzieci	„Zapoznając się z książkami na ten temat; rozmawiając z innymi ojcami”.	33
Osiągnięcie osobistej dojrzałości	„Rozwijając się jako osoba. Pracując nad sobą. Starając się być jak najlepszym jako ja”.	18
Zabezpieczenie sytuacji finansowej	„Zdobyć dobrze płatną pracę i udaną genetycznie dziewczynę”.	12
Opieka nad młodszymi dziećmi	„Poprzez doświadczenia i obserwacje zebrane w trakcie opieki nad dużo młodszym rodzeństwem”.	9
Szkolenia/warsztaty przygotowujące do ojcostwa	„Rozmawiając ze swoimi kolegami, kuzynami, którzy mają już dzieci; czytając literaturę, która dotyczy tej tematyki; biorąc udział w warsztatach, kursach itp. (jeśli są organizowane)”.	9
Własna refleksja nad ojcostwem	„Korzystanie z literatury, doświadczeń innych rodziców, wychowawców, przebywanie z dziećmi, refleksja nad swoją wizją ojcostwa (jak, dlaczego, po co, jakie pewne działania mogą mieć konsekwencje) – stworzenie pewnej idei (ideału), do którego będzie można dążyć, weryfikować”.	6
Obserwacja własnych rodziców	„Przygotować się można, według mnie, obserwując zachowanie własnego ojca, jeśli jest to możliwe, i wyciągając z tego odpowiednie wnioski, gdy już się jest wystarczająco do tego dojrzałym”.	3

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4. Chęć skorzystania z różnych zajęć przygotowujących do ojcostwa

Forma zajęć	Procent badanych, deklarujących chęć udziału
Indywidualne spotkanie z psychologiem dot. przygotowania się do ojcostwa	36
Jednorazowy wykład akademicki poświęcony ojcostwu	36
Spotkanie z doświadczonym na zasadzie Q&A	36
Jednorazowy kilkugodzinny warsztat grupowy poświęcony ojcostwu	33
Regularne spotkania wykładowo-warsztatowe w kilkusobowych grupach	30

Źródło: opracowanie własne.

UCZESTNICZENIE W ŻYCIU DZIECKA

Większość badanych mężczyzn (70%) chciała być obecna przy porodzie dziecka. Podawali oni wiele (szczegóły: tabela 6) przewidywanych

form spędzania czasu z dzieckiem – najczęściej wspominali o pomocy w nauce i dbaniu o jego rozwój intelektualny (46%), o wspólnym uprawianiu sportu (39%) i o sprawowaniu czynności opiekuńczo-pielęgnacyjnych (36%).

Tabela 6. Sposoby spędzania czasu z dzieckiem

Sposób	Przykładowe wypowiedzi	Procent wskazań
Pomoc w nauce i dbanie o rozwój intelektualny	„Na grach i zabawie, odrabianiu lekcji/nauce, codziennym wykonywaniu obowiązków (przygotowanie posiłków, sprząkanie itp.), rozrywce (kino, wycieczki itd.), rozmowach”.	46
Sport i aktywność fizyczna	„Podróże, uprawianie sportów”.	39
Czynności opiekuńczo-pielęgnacyjne i udzielanie wsparcia	„Na rozmowach, na wspólnym graniu w różne gry, na spacerach, na wspólnej aktywności fizycznej. Gdy jest młodsze, również na przewijaniu i karmieniu. Na wspólnych wyjazdach w góry lub ogólnie podróżach. Wspólne spędzanie czasu z rodziną”.	36
Rozwijanie pasji i ciekawości dziecka	„Poprzez zabawę z nimi, wycieczki w miejsca, które chcą zobaczyć, i uczestnictwo w ich zainteresowaniach. Ponadto będę musiał uczyć je podstawowych czynności i cierpliwie znosić nieprzespane noce”.	27
Wyjazdy wakacyjne i weekendowe	„Wspólne pasje, nauka, sport, czytanie, wycieczki/pikniki”.	24
Angażowanie dziecka w swoje pasje	„Chciałbym móc razem z nim się bawić, uprawiać sport, przede wszystkim grać w piłkę nożną, oraz gdy podrośnie, odrabiać z nim lekcje i dzielić się z nim moimi pasjami, zwłaszcza historią”.	18
Uzależnienie sposobu spędzania czasu od płci i wieku dziecka	„To zależy od wieku dziecka. W trakcie jego dorastania nasz sposób na spędzanie czasu będzie ulegał zmianie”.	15
Nauka praktycznych umiejętności	„Przygotowując je do życia samodzielnego – uczyć podstawowych czynności. Za młodu oczywiście na zabawie, ale nigdy kosztem obowiązków (dzieci)”.	12
Wyjścia (kino, zoo itp.)	„W terenie, w ruchu, poznając świat. Uczenie w działaniu, wiele wyjść (teatr, zoo, park, las), najlepiej w towarzystwie rówieśników. Wspólne muzykowanie, rozmowy. W miarę możliwości od wspólnej wyprawy rowerowej z małym dzieckiem w foteliku po wspólny biwak na dziko w szalasię z nastolatkiem”.	9
Brak pomysłu na formy spędzania czasu z dzieckiem	„Nie zastanawiałem się nad tym”.	9
Spacery	„Spacery”.	6
Gry i zabawy	„Wspólne układanie klocków Lego, oglądanie bajek/filmów, czytanie mu książek/komiksów, granie w piłkę, oglądanie meczów”.	6
Spędzanie czasu nakierowane na dbanie o dyscyplinę, manieri i rozwój wartości	„Myślę, że w sumie chciałbym być obecny przy rozwijaniu ich zainteresowań, sam zachęcić je do licznych zajęć sportowych, razem z nimi się bawić, wskazywać, co jest dobre, co złe, spędzać dużą ilość czasu, rozwijając je. Tyczy się to różnych zajęć sportowych, ich pierwszych wolnych (?), decyzji, nie chciałbym, żeby czuły się wtedy same”.	6
Dzielenie się swoim doświadczeniem	„Opiekując się, bawiąc z nimi, ucząc tego, co umiem”.	6

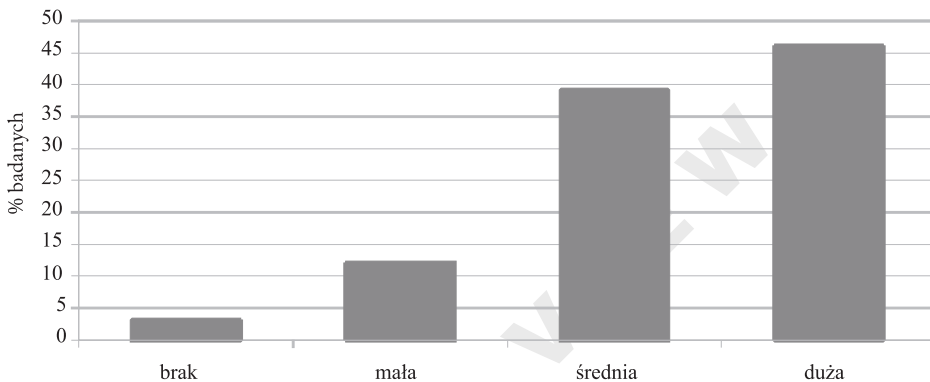
Źródło: opracowanie własne.

W bezpośrednim pytaniu dotyczącym czynności opiekuńczo-pielęgnacyjnych nad dzieckiem mężczyźni deklarowali wysoką gotowość zaangażowania się w karmienie ($M = 90$ punktów [w 100-punktowej skali], $SD = 14,5$), przewijanie ($M = 87$, $SD = 16,4$) i kąpanie ($M = 90$, $SD = 15,5$) dziecka.

Wypowiedzi dotyczące wyobrażonego wpływu na rozwój dziecka poklasyfikowano na te

świadczące o przekonaniu o dużym/średnim/małym wpływie lub o jego absolutnym braku (szczegóły: wykres 1).

W wypowiedziach tych wyróżniono także osiem aspektów związanych z wyobrażonym wpływem na rozwój dziecka – podzielono je na te dotyczące spostrzeganych obszarów tego wpływu oraz dotyczące spostrzeganych jego źródeł (tabela 7.)

Wykres 1. Spostrzegana siła wpływu na rozwój swojego dziecka

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 7. Spostrzegane obszary wpływu na rozwój dziecka oraz jego źródła

Obszar wpływu	Przykładowe wypowiedzi	Procent wskazań
Rozwój pasji i ciekawości	„Jako bezwzględne wsparcie w rozwoju jakichkolwiek zainteresowań, jakie wybierze”.	33
Dobre wychowanie, manieri i system wartości	„Przede wszystkim chciałbym zapewnić dziecku warunki do prawidłowego rozwoju. Poza tym uważam, że powinienem przekazywać dziecku prawidłowe wzorce postępowania i okazywać miłość, aby czuło się kochane. Chciałbym również mieć wpływ na jego rozwój intelektualny, starając się przekazać mu jak najwięcej z tego, co sam wiem”.	24
Rozwój charakteru	„Zapewniam mu materialne możliwości do rozwoju, motywuję go do wiary w siebie i robienia tego, co chce robić, wspieram go w tym, co robi”.	21
Edukacja, życie zawodowe i rozwój intelektualny	„Przekazywanie wiedzy, umiejętności, naukę wagi relacji w życiu”.	3
Źródło wpływu	Przykładowe wypowiedzi	Procent wskazań

Obszar wpływu	Przykładowe wypowiedzi	Procent wskazań
Bliskość i wsparcie emocjonalne	„Jako osoby odpowiedzialnej; wzór, do którego dzieci będą mogły się odwołać. Osoby, do której zawsze będą mogły się zwrócić po radę. Będę zachęcał do rozwoju psychicznego i fizycznego i starał się wychować je na zdrowych i inteligentnych, zaradnych, dobrych ludzi”.	52
Bycie wzorem/autorytetem	„Chciałbym być przykładem człowieka empatycznego oraz zaradnego i samowystarczalnego. Poprzez własne zachowanie oraz naukę przez przykłady i rozmowy będę starał się tego nauczyć dzieci”.	39
Pomoc i wsparcie instrumentalne	„Chcę być dla swojego dziecka pewnego rodzaju wzorem. Chcę wpoić mu wartości, które moim zdaniem są najważniejsze oraz zadbać o to, by niczego mu nie brakowało”.	12
Określony charakter relacji z dzieckiem	„Chciałbym być dla niego wzorem, ale i przyjacielem. Chciałbym przekazać mu ważne dla mnie wartości, i nauczyć go jak najwięcej z tego, co potrafię”.	9

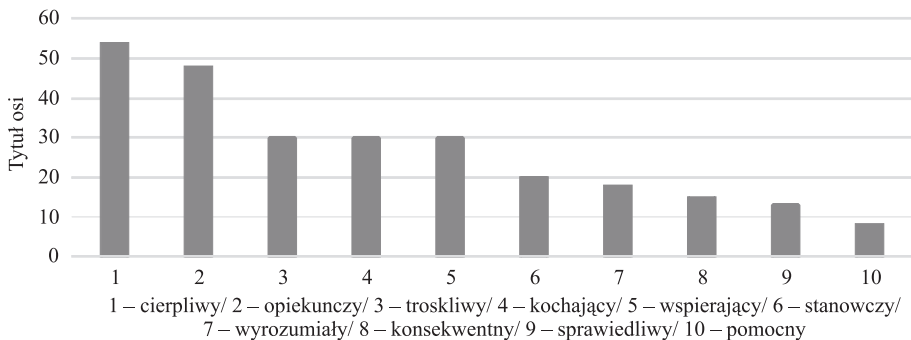
Źródło: opracowanie własne.

9,1% badanych poruszyło w wypowiedziach kwestię związaną z porównaniem ich wpływu na rozwój dziecka z wpływem, jaki będzie miała jego matka – zaznaczali oni, że ich wpływ nie będzie mniejszy od wpływu matki dziecka.

Istotnym aspektem wpływu na dziecko jest dbanie o jego dyscyplinę. Badani wskazywali średnio 1,88 sposobów (najczęściej dwa [42%] lub jeden [33,3%]) na utrzymywanie dyscypliny dziecka ($SD = 0,93$). Łącznie podali oni sposoby i aspekty dbania o dyscyplinę dziecka,

które zaliczono do dwunastu kategorii (szczegóły: tabela 6).

Badani w pytaniu dotyczącym cech, które będą ich najlepiej opisywały w przyszłości jako ojców, odwołali się do kilkudziesięciu przymiotników opisujących cechy osobowości i sposoby zachowania. Każdej cesze została nadana odpowiednia ranga (pierwsza wskazana cecha = 5, druga wskazana cecha = 4, trzecia wskazana cecha = 3, itd.). Wykres 2 obrazuje sumę rang dla najpopularniejszych kategorii.

Wykres 2. Suma rang przypisanych różnym cechom siebie jako ojca

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 8. Przewidywane metody wychowawcze

Sposób	Przykładowe wypowiedzi	Procent wskazań
Tłumaczenie i pokazywanie co jest dobre/ złe	„Będę się starał im tłumaczyć w przystępny sposób, dlaczego to ważne, i nagradzał ich dobre zachowanie w tej mierze”.	39
Kary za złe zachowanie	„Będę się starał jak najbardziej, by zbudować autorytet nie na strachu, a na partnerstwie, więc stosowanie kar ograniczę do minimum, natomiast za przekraczanie pewnych granic będę musiał karać, prawdopodobnie limitując rzeczy, które lubi robić”.	39
Stanowczość, konsekwencja i jasne zasady	„Wyznaczanie granic akceptowalnego zachowania; względna tolerancja dla niewielkich wybryków; zdecydowane reakcje przy większych”.	30
Nagrody za dobre zachowanie	„Chciałbym nagradzać dobre zachowania, a za wysoki karać, nie używając przemocy fizycznej, ale np: dając szlaban na telewizor, internet itp. A młodszym chciałbym dawać kary jak stanie w kącie itp.”.	21
Brak pomysłu na sposoby dbania o dyscyplinę dziecka	„Nie zastanawiałem się nad tym”.	9
Bliskość i partnerstwo	„Będę się starał wypracować system wzajemnego zaufania i otwartego dialogu”.	9
Wyrozumiałość wobec dziecka i pozwalanie mu na naukę na własnych błędach	„Będę uczył samodyscypliny poprzez pracę, poznanie wartości pieniędzy i pokazanie dziecku naprawdę ważnych wartości w życiu. Pozwalał na popełnianie błędów, by wyciągnąć z nich wnioski. W pewnych kwestiach będę jednak oczekiwał posłuszeństwa, które nie będzie brało się ze strachu, ale przekonania, że tata zna się na rzeczy i chce dla dziecka dobrze”.	6
Zajęcia dodatkowe	„Będąc przykładem w wypełnianiu własnych obowiązków, czuwając nad nauką, zachęcając do uprawiania sportu, rozmawiając”.	6
Kształcenie ku samodyscyplinie	„Będę się starał nauczyć je najpierw samodzielności”.	6
Nastawienie na utrzymywanie dyscypliny i manier niezależnie od sposobu	„Będę zachęcał do zajęć wymagających aktywności fizycznej, ale nie zmuszał do niej. Będę je uczył zasad dobrego wychowania. Jeżeli dzieci będą bardzo odporne, będę starał się spokojnie wytłumaczyć, dlaczego to jest ważne. Jeśli nadal nie wystarczy, nie zamierzam dzieci karać – myślę, że lepsze będzie odebranie przywilejów”.	3
Nałożenie i egzekwowanie obowiązków domowych	„Będę uczył samodyscypliny poprzez pracę, poznanie wartości pieniędzy i pokazanie dziecku naprawdę ważnych wartości w życiu. Pozwalał na popełnianie błędów, by wyciągnąć z nich wnioski. W pewnych kwestiach będę jednak oczekiwał posłuszeństwa, które nie będzie brało się ze strachu, ale przekonania, że tata zna się na rzeczy i chce dla dziecka dobrze”.	3
Pomoc w nauce i obowiązkach oraz egzekwowanie tego	„Będąc przykładem w wypełnianiu własnych obowiązków, czuwając nad nauką, zachęcając do uprawiania sportu, rozmawiając”.	3

Źródło: opracowanie własne.

KONSEKWENCJE BYCIA OJCEM

Ostatnim z badanych aspektów Marzenia w odniesieniu do własnego ojcostwa było spostrzeżenie konsekwencji bycia ojcem dla różnych obszarów życia mężczyzny – relacji z partnerką życiową, życia zawodowego oraz osobistych pasji i zainteresowań. Badani mieli podzielone opinie dotyczące tego, jak ich zdaniem będą sobie radzić z godzeniem tych wszystkich sfer – 33% z nich stwierdziło, że

będzie sobie radziło bardzo źle lub źle, 24%, że przeciętnie, a 43%, że dobrze lub bardzo dobrze. Odpowiedzi dotyczące godzenia życia rodzinnego z pracą zawodową i osobistymi pasjami przyporządkowano do dziesięciu kategorii (szczegóły w tabeli 9). Najczęściej badani wspominali o dbaniu o dobrą organizację czasu (24%) i dzieleniu swoich pasji z dzieckiem, tak by móc je realizować razem z nim (21%), jednak żaden ze sposobów nie był dominujący wśród odpowiedzi.

Tabela 9. Aspekty godzenia życia rodzinnego, zawodowego i osobistych pasji

Aspekt	Przykładowe wypowiedzi	Procent wskazań
Dbanie o dobrą organizację czasu	„Złoty środek. Pamięć o tym, że dziecku nie są potrzebne do szczęścia tylko i wyłącznie pokaźne zasoby materialne, jednocześnie pamiętając o tym, że jest to kwestia istotna. Myślę, że ważne jest odpowiednie planowanie czasu – weryfikacja proporcji czasu poświęcanego na różne sfery. Moim zdaniem bardzo pomocny w tym może być mądry, rozważny małżonek”.	24
Dzielenie swoich pasji z dzieckiem	„Mam nadzieję, że pasję podłapią dzieci, ewentualnie będę mógł ograniczyć czas poświęcany na pasję. Trudno będzie pogodzić czasowo ojcostwo z pracą zawodową, ale na pewno uda się wypracować jakieś rozwiązanie”.	21
Zmiana pasji lub konieczność rezygnacji z nich	„Nie będzie się udawało – konieczne będzie zrezygnowanie z pasji lub ograniczenie ich do minimum w pierwszych latach życia dziecka, ponieważ wymaga ono stałej opieki, zanim pójdzie do przedszkola lub żłobka”.	18
Podział pracy i obowiązków z matką dziecka	„Jestem świadomy istnienia sytuacji wymagających poświęcenia czasu na rzecz obowiązków rodzica. Jednocześnie nie wiem, że będę współpracował z partnerką oraz będę mógł liczyć na pomoc rodziców/rodziców partnerki”.	15
Podporządkowanie wszystkich sfer opiece nad dzieckiem	„Myślę, że jak obecnie będę aktywnie i efektywnie planował swój czas w taki sposób, że przeważnie będę miał czas na wszystkie ważne sprawy. Jeśli miałbym z czegoś zrezygnować, to na pewno nie z czasu dla rodziny. W takim przypadku zrezygnowałbym z pasji lub zmieniłbym pracę na mniej wymagającą czasowo”.	12
Korzystanie z pomocy rodziny/znajomych/institucji	„Będę musiał dużo rozmawiać z żoną na ten temat i na pewno nierzadko korzystać z pomocy opiekunek, żłobków itd.”.	12

Aspekt	Przykładowe wypowiedzi	Procent wskazań
Zadbanie o warunki pracy sprzyjające rodzicielstwu	„Będę pracował tylko tyle, ile będzie konieczne, żeby utrzymać rodzinę na dobrym poziomie; postaram się znaleźć pasję, którą mógłbym dzielić z dziećmi, gdy trochę podrosną”.	9
Zajmowanie się dzieckiem w czasie po pracy	„Całkowicie normalnie – pracy tylko tyle, ile trzeba, potem przychodzę do domu i spędzam późne popołudnie i wieczór z rodziną, weekendy także :) pasje mogę rozwijać w towarzystwie żony i dzieci, razem, w wolnym czasie :)”	9
Zmiana pracy w razie trudności godzenia jej z życiem rodzinnym	„Posiadanie dzieci jest dla mnie bardzo ważną częścią mojego życia, jeśli praca nie będzie mi pozwalała spędzać z nimi czasu, zmienię ją, a moimi pasjami chciałbym się dzielić z moimi dziećmi, jak mój ojciec”.	6
Skorzystanie z urlopu ojcowskiego/wychowawczego	„Z części pasji będę musiał zrezygnować, a część ograniczyć, chociaż myślę, że spędzanie czasu z dzieckiem może być swego rodzaju pasją. Być może, gdy dziecko będzie trochę większe, część pasji będę mógł z nim dzielić. Jeśli zaś chodzi o pracę zawodową to myślę, że mógłbym przejść na urlop tacierzyński, jeśli byłaby taka możliwość. W innym wypadku dzieckiem opiekowałaby się np. któraś z babć na czas, kiedy ja i małżonka będziemy w pracy, a kiedy już będzie większe, to zamierzam posłać dziecko do przedszkola”.	3

Źródło: opracowanie własne.

Wśród wypowiedzi dotyczących przewidywanego kształtu relacji z partnerką po narodzinach pierwszego dziecka najczęściej pojawiały się odpowiedzi związane z poczuciem, że pojawienie się dziecka przyczyni się do większej bliskości między rodzicami (24%), oraz wskazujące na to, że męzczyzna planuje wspierać matkę dziecka i opiekować się nią po narodzinach potomka. W 18% wypowiedzi można było odnaleźć obawy przed obecnością napięć

w relacji z matką dziecka. Szczegóły dotyczące tego aspektu Marzenia w odniesieniu do ojcostwa przedstawia tabela 10.

Badani byli raczej optymistycznie nastawieni do tego, jak będą wyglądały ich relacje z partnerką po narodzinach pierwszego dziecka – 52% z nich stwierdziło, że nie ulegną one żadnej zmianie, 27% przewiduje, że poprawią się, a 21% stwierdziło, że na pewno ulegną one pogorszeniu.

Tabela 10. Aspekty relacji z partnerką po narodzinach dziecka

Aspekt	Przykładowe wypowiedzi	Procent wskazań
Poczucie, że dziecko zbliży partnerów do siebie	„Tym większe zacieśnienie relacji oraz pełna współpraca nad opieką i wychowaniem dzieci”.	24
Wzajemne wsparcie i podział obowiązków	„Sądzę, że nawiążemy bliższy kontakt, ponieważ fakt dziecka na pewno zbliży emocjonalnie. Być może pojawią się kłopoty przy podziale obowiązków i prawdopodobnie trzeba będzie to dobrze przedyskutować i przepracować”.	24
Obecność nerwów, stresu i napięcie	„Byłyby one trudne i napięte ze względu na konieczność sprostania nowym obowiązkom, stresom itp. Dużo zależałoby od naszej sytuacji zawodowej i materialnej”.	18
Gotowość wspierania partnerki i opieki nad nią	„Trudno jest mi na to pytanie odpowiedzieć. Postarałbym się jednak poświęcić jej jak najwięcej uwagi i zadbać o to, by czuła się bezpiecznie i dobrze. Mam nadzieję, że nasze relacje nie zmieniłyby się aż tak bardzo”.	12
Brak wizji relacji z matką dziecka po narodzinach dziecka	„Nie myślę o tym teraz”.	12
Mniej czasu dla siebie nawzajem	„Na pewno będzie to dla nas swego rodzaju test. Będę musiał dzielić się swoją żoną z małym dzieckiem, które wymaga non stop opieki. Mimo to myślę, że jestem w stanie nadal być szczęśliwy w związku, mimo iż będziemy na pewno mniej czasu spędzali tylko we dwoje”.	9
Obniżenie aktywności seksualnej	„Bardziej intymne, ale mniej napięte? Ciężko powiedzieć”.	3

Źródło: opracowanie własne

WARTOŚCIOWANIE OJCOSTWA

Wagę zostania ojcem w kontekście całego życia badani określili średnio na 70 punktów (w 100-punktowej skali, $SD = 25,48$), a wagę posiadania więzi biologicznej z dzieckiem na 64 punkty ($SD = 23,42$). Choć badani mężczyźni byli w umiarkowanym stopniu skłonni do skorzystania z adopcji (42 punkty, $SD = 24,13$) i zapłodnienia metodą *in vitro* (45 punktów, $SD = 38,38$) w przypadku niemożności posiadania dziecka metodą naturalną, to gotowość do zrezygnowania z posiadania potomstwa była jeszcze mniejsza (39 punktów, $SD = 25,81$).

DYSKUSJA

Wśród badanych mężczyzn zaobserwowano bardzo duże zróżnicowanie w zakresie kształtu i stopnia rozbudowania Marzenia w odniesieniu do ojcostwa. Świadczą o tym mnogość kategorii, które wyłoniono podczas analizy wypowiedzi, a także duże wartości odchyłeń standardowych. Wyraźnie zarysowuje się indywidualność procesu kształtowania się Marzenia dotyczącego ojcostwa.

Uzyskane wyniki potwierdziły dotychczasowe ustalenia (Lampic i in., 2006; Majorczyk, 2014; Skoog Svanberg i in., 2006; Virtala i in., 2011), wskazujące, że zdecydowana większość

młodych mężczyzn w swoim całościowym Marzeniu uwzględnia posiadanie dzieci (zazwyczaj dwoje lub troje). Podobnie jak w przypadku innych mężczyzn, badanych zarówno w Polsce (Dziwańska, 2007; Liberska, 2004; Przeclawska, Rowicki, 1997), jak i za granicą (Lampic i in., 2006; Skoog Svanberg i in., 2006; Thompson i in., 2013), był to istotny, ale nie najważniejszy element ich Marzenia. Odnosząc się natomiast do rozróżnienia między marzeniem a mrzonką (Tieplow, 1951), można uznać, że ze względu na czas prognozowany na realizację wizji własnego ojcostwa oraz jego rangę, a także działania przewidywane przez badanych studentów jako poprzedzające fakt zostania ojcem, wyobrażenia te nie mają charakteru chwilowych, mało realnych lub wręcz niemożliwych do spełnienia pragnień. Uzyskane wyniki pozwalają na konkluzję, że pełnienie roli ojca w przyszłości stanowi dla współczesnych mężczyzn Marzenie, a nie mrzonkę, choć Marzenie to w wielu jego aspektach jest jeszcze mało rozbudowane i niezbyt precyzyjne. Niemal wszyscy badani (97%) stwierdzili, że istnieją pewne warunki konieczne do uznania danego momentu za odpowiedni na podjęcie decyzji o pojawieniu się dziecka, osadzając tym samym swoje Marzenie odnoszące się do własnego ojcostwa w kontekście innych elementów całościowego Marzenia. Rodzaj najczęściej podawanych warunków (stabilność finansowa i zawodowa, bycie w sformalizowanym związku z potencjalną matką dziecka) wskazuje na wciąż silny „prymat funkcji materialnej na etapie założeń” odnoszących się do przewidywanego sposobu pełnienia roli ojcowskiej (Włodarczyk, 2014, s. 103) oraz preferencję do stosowania strategii określanej przez Marsiglio i współpracowników (2000) jako „wicie gniazda”, obserwowanej w wielu dotychczasowych badaniach (Lampic i in., 2006; Maher i in., 2004; Majorczyk, 2014; Marsiglio i in., 2000; Mynarska, 2011; Thompson i in., 2013; Skoog Svanberg i in., 2006). Zwraca uwagę fakt, że w przeciwieństwie do uczestników przytoczonych powyżej badań, uczestnicy tej analizy rzadziej wspominali o potrzebie sformalizowania związku z potencjalną matką dziecka i prawie w ogóle nie pisali o osiągnięciu osobistej dojrzałości emocjonalnej. Taki stan

rzeczy może być odzwierciedleniem wzorców dominujących w mediach (Arcimowicz, 2003, 2013), a także odpowiedzią na oczekiwania formułowane przez kobiety (Kempińska, 2014) i może wskazywać na to, jakie działania młodzi mężczyźni będą podejmować, aby, w ich odczuciu, dobrze przygotować się do zostania ojcem. Trzy czwarte z nich stwierdziło, że mogą w jakiś sposób się do tego przygotować, ale nie wymieniali zbyt wiele takich sposobów. Wspominali głównie, podobnie jak w badaniach Iwony Przybył (2001) i Marty Biercy (2013), o rozmowach z doświadczonymi rodzicami (w tym z własnymi) oraz korzystaniu z literatury i portali poświęconych ojcostwu i wychowaniu dzieci. Mężczyźni dostrzegali zatem, że inni, bardziej doświadczeni rodzice mogą być pomocą na drodze do realizacji ich Marzenia, czyli, odnosząc się do Levinsonowskiej terminologii (1978, s. 97–101), mogą być dla nich mentorami. Wbrew temu, co twierdzi Levinson (1978, s. 109), w wyobrażeniu uczestników badania osobą, która może stanowić istotne wsparcie w realizowaniu ich Marzenia, nie jest ich życiowa partnerka.

Istnienie obaw związanych z ojcostwem (które zadeklarowało 91% badanych) można rozpatrywać jako doświadczanie lęku przed niezrealizowaniem swojego Marzenia. Głównie dotyczyły one problemów, z którymi ojcowie rzeczywiście najczęściej zwracają się po profesjonalną pomoc – trudności w relacji z dzieckiem, złej sytuacji finansowej i niewłaściwego wychowania dziecka (Grużewska, 2014).

W wypowiedziach dotyczących przewidywanych form spędzania czasu z dzieckiem oraz spostrzeganych obszarów i źródeł wpływu na jego rozwój przeplatały się wątki wynikające zarówno z tradycyjnych modeli ojcostwa, takie jak pomoc w nauce i uprawianie sportu, a także te odnoszące się do nowych wzorców ojcostwa (sprawowanie czynności opiekuńczo-pielęgnacyjnych i udzielanie wsparcia dziecku, wpływanie na jego rozwój poprzez bliską relację oraz bycie wzorem/autorytetem). Badania (Miller, 2011; Włodarczyk, 2014) wskazują jednak, że ten egalitarny i zaangażowany wzorzec rzadko jest realizowany, gdyż po narodzinach dziecka to głównie kobiety zajmują się domem i opieką

nad dzieckiem, wobec czego należy uznać ten aspekt Marzenia za dosyć idealistyczny. Choć dbanie o dyscyplinę dziecka jest aspektem tradycyjnie związanym z rolą ojca (Bakiera, 2014), to badani mężczyźni podawali niewiele sposobów (zgodnych jednak z tym, jak zazwyczaj mężczyźni postępują w tej kwestii) (Włodarczyk, 2014), w jaki zamierzają to robić, co może świadczyć, zwłaszcza w zestawieniu z przytoczonymi powyżej wynikami, o przechodzeniu ku współczesnym modelom ojcostwa wśród mężczyzn w fazie nowicjatu.

Badania (Fägerskiöld, 2008; St John, Cameron, McVeigh, 2005) wskazują, że jednym z głównych problemów młodych ojców jest łączenie obowiązków rodzinnych i życia zawodowego, dlatego nie zaskakuje, że tylko 43% badanych przewidywało, że dobrze będzie sobie radzić z godzeniem tych sfer, co, jak wskazuje część badaczy (Majorczyk, 2014; Smith i in., 2011), może przyczyniać się do odraczania decyzji o pojawieniu się dziecka. Podobnie jak w badaniach Biercy (2014), prawie żaden z mężczyzn nie wspominał o skorzystaniu z urlopu ojcowskiego, co wskazuje na potrzebę promowania tej formy, umożliwiającej mężczyźnie zaangażowanie się w relację z dzieckiem od pierwszych miesięcy jego życia oraz pomoc jego matce. Choć aspekt Marzenia dotyczący relacji z partnerką życiową po narodzinach pierwszego dziecka nie był zbyt rozbudowany (a u 12% badanych w ogóle nie występował), to cechował się on wysokim poziomem realistyczności, gdyż dominowało w nim poczucie, że narodziny dziecka zblizną rodziców do siebie, i że będą oni dla siebie wsparciem, pomimo stresu i napięcia, co znajduje odzwierciedlenie w badaniach prowadzonych w tym obszarze (Fägerskiöld, 2008; St John i in., 2005).

Podsumowując uzyskane wyniki, można stwierdzić, że ojcostwo zajmuje ważne, ale z pewnością nie najważniejsze miejsce w hierarchii celów życiowych badanych mężczyzn w fazie nowicjatu. Ich Marzenie odnoszące się do ojcostwa w wielu przypadkach jest mało rozbudowane, a nierzadko całkowicie niewykształcone w pewnych aspektach. Intrygujące byłoby przeprowadzenie analogicznych badań, ale w odniesieniu do życia zawodowego, i zesta-

wienie tych wyników ze sobą. Zaobserwowano także znaczne różnice między poszczególnymi uczestnikami badania w kwestii wysycenia ich Marzenia odniesieniami do tradycyjnych lub współczesnych wzorców ojcostwa. Ramy niniejszego tekstu nie pozwalają na obszerną klasyfikację i podział wszystkich wypowiedzi pod tym kątem. Niemożliwe zresztą wydaje się to, by to czy inne Marzenie zaklasyfikować jako jednoznacznie „tradycyjne” lub „współczesne”. Można natomiast stwierdzić, że w odniesieniu do planowania ojcostwa i przygotowania do niego bardzo silne były wątki związane z modelem tradycyjnym, natomiast w zakresie realizacji roli ojcowskiej w znacznej części wypowiedzi dominowały elementy współczesnego modelu ojcostwa.

Pojawienie się dziecka w życiu człowieka dorosłego generuje poczucie ciągłości międzypokoleniowej, pobudza aktywność oraz stanowi źródło doświadczenia przyjemności z obserwowania rozwoju dziecka, co z kolei może pobudzać uczucie spełnienia i sensu życia (Bakiera, 2004, 2013). Badani mężczyźni ujawniają wysokie wartościowanie ojcostwa, co świadczy o doniosłości doświadczeń płynących z kontaktu z potomstwem w percepcji osób, które rolę ojca antycypują, a rolę syna aktualnie pełnią.

Po zestawieniu wyników z rezultatami innych badaczy i odniesieniu ich do koncepcji Levinsona, będącej podstawą projektowania tego badania, należy wspomnieć o jego ograniczeniach i brakach. Zbieranie danych za pomocą metody kuli śnieżnej oraz fakt, że badani byli głównie przedstawicielami klasy średniej i wyższej zamieszkującymi duże miasto, sprawia, że wyników tych nie można generalizować (np. na grupę mężczyzn ze środowisk wiejskich). Także fakt małej liczebności próby nakazuje ostrożność w zakresie wyciąganych wniosków, choć należy pamiętać, że i sam Levinson rozpoczynał badania, które stały się podstawą stworzonej przez niego koncepcji, na próbach liczących kilkudziesięciu mężczyzn. Istotnym ograniczeniem sposobu analizowania danych była niemożność skorzystania z pracy sędziów kompetentnych przy analizie wyników. Być może inni badacze spojrzeliby na odpowiedzi uczestników badania w nieco inny sposób.

Mając na uwadze te zastrzeżenia i podsumowując przedstawione wyniki, można stwierdzić, że poznanie kształtu Marzenia, będącego wizją siebie jako ojca, wydaje się istotne z kilku względów. Po pierwsze, pozwala na ocenę dotychczas prowadzonych działań prorodzinnych (kampanie społeczne, zajęcia z wychowania do życia w rodzinie) pod kątem ich przydatności dla formowania się Marzenia odnoszącego się do ojcostwa, które będzie u młodych mężczyzn generowało „ekscytację i żywotność” (Levinson, 1978, s. 91). Po drugie, pomagają wprowadzić działania (prowadzone zarówno przez profesjonalistów, jak i przez osoby z najbliższego otoczenia młodych) wspierające mężczyzn w fazie nowicjatu w zakresie kształtowania ich Marzenia oraz dokonywania wyborów sprzyjających jego realizacji, a także projektować oddziaływania odpowiadające na potencjalne problemy tych mężczyzn w przyszłości – gdy już zostaną ojcami lub gdy będą się do tego bezpośrednio

przygotowywali. Nie mniej istotne wydają się implikacje związane z prowadzeniem badań naukowych i pogłębianiem teoretycznej refleksji nad ojcostwem i rozwojem mężczyzn w okresie dorosłości. Istotne (także z praktycznego punktu widzenia) byłoby poznanie normatywnych i pozanormatywnych czynników wpływających na taki, a nie inny kształt Marzenia odnoszącego się do własnego ojcostwa, a także weryfikacja tego, jak jego obecny kształt przekłada się na podejmowanie konkretnych działań ukierunkowanych na jego zrealizowanie. Należy mieć nadzieję, że z biegiem czasu kolejne luki w obszarze badań poświęconych temu, co dzieje się, zanim mężczyzna zostanie ojcem, będą wypełniane, a wiedza z tego zakresu będzie pomagała projektować oddziaływania wspierające młodych mężczyzn na ich drodze do ojcostwa – tak by było ono dla nich źródłem satysfakcji i spełnienia oraz by przez ojcostwo mogli przyczynić się do harmonijnego rozwoju całej swojej rodziny.

BIBLIOGRAFIA

- Arcimowicz K. (2003), *Obraz mężczyzny w polskich mediach: prawda, fałsz, stereotyp*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Arcimowicz K. (2013), *Dyskursy o płci i rodzinie w polskich telesagach. Analiza seriali obyczajowych najpopularniejszych na początku XXI wieku*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Bakiera L. (2004), Pełnienie ról rodzicielskich a rozwój dorosłych w wieku średnim. *Psychologia Rozwojowa*, 2, 37–46.
- Bakiera L. (2013), *Zaangażowane rodzicielstwo a autokreacyjny aspekt rozwoju dorosłych*. Warszawa: Wydawnictwo Difin.
- Bakiera L. (2014), Mężczyzna w roli ojca. Psychospołeczne uwarunkowania zaangażowanego ojcostwa. W: B. Raszeja-Kotleba, M. Baranowska-Szczepańska (red.), *On bez tajemnic. Problemy, analizy, perspektywy*, 41–58. Poznań: Instytut Naukowo-Wydawniczy Maiuscula.
- Bakiera L., Stelter Ż. (2011), *Leksykon psychologii rozwoju człowieka*, t. 2. Warszawa: Wydawnictwo Difin.
- Bierca M. (2013), Tacierzyństwo w sieci – analiza nowego trendu i jego socjologiczne implikacje. *InterAlia. Pismo poświęcone studiom queer*, 8, 79–90.
- Bierca M. (2014), Urlopy „tacierzyńskie” w Polsce – silny trend czy chwilowa moda? Rozważania w kontekście przemian ról w rodzinie. *Studia Socjologiczne*, 4, 215, 41–58.
- Delumeau J., Roche D. (1995). *Historia ojców i ojcostwa*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Dziwańska K. (2007), Cele i plany życiowe młodzieży a rozwój perspektywy przyszłościowej – wyniki badań. *Psychologia Rozwojowa*, 12, 4, 75–84.
- Fägerskiöld A. (2008), A change in life as experienced by first-time fathers. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 22, 1, 64–71.
- Gębka M. (2006), Trzy pytania o kryzys ojcostwa. *Roczniki Socjologii Rodziny*, 17, 117–136.
- Grużewska A. (2014), Ojcowie małych dzieci – doświadczenia, obserwacje i wnioski z pracy w ramach programu Dobry Rodzic – Dobry Start Fundacji Dzieci Niczyje. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 13, 3, 229–248.

- Harwas-Napierała B. (2010), Wzór osobowy ojca w rozwoju dziecka. W: M. Kujawska, L. Huber (red.), *Postawy rodzicielskie współczesnych ojców*, 27–33. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Nauk Humanistycznych i Dziennikarstwa.
- Harwas-Napierała B. (2012), *Dorosłość jako spełnienie. Drogi i zagrożenia rozwoju człowieka w okresie dorosłości*. Kraków: Wydawnictwo Libron.
- Jain A., Belsky J., Crnic K. (1996), Beyond fathering behaviors: Types of dads. *Journal of Family Psychology*, 10, 4, 431–442.
- Janowicz K. (2017a), *Wizja własnego ojcostwa u mężczyzn w późnej adolescencji i wczesnej dorosłości*. Niepublikowana praca magisterska. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Janowicz K. (2017b), Współczesne ojcostwo w oczach młodych bezdzietnych kobiet i mężczyzn. W: A. Łukasik, K. Węgrzyn-Białogłowicz, A. Englert-Bator (red.), *Kobiety i mężczyźni. Różnice, podobieństwa*, 238–256. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Kempińska U. (2014), O jakim mężu marzę? Oczekiwania współczesnych kobiet wobec mężczyzn. W: B. Raszeja-Kotleba, M. Baranowska-Szczepańska (red.), *On bez tajemnic. Problemy, analizy, perspektywy*, 99–112. Poznań: Instytut Naukowo-Wydawniczy Maiuscula.
- Kurcbart A. (2011), *Psychologiczny obraz ojca w biegu życia*. Warszawa: Wydawnictwo Difin.
- Lamb M.E. (1979), Paternal influences and the father's role: A personal perspective. *American Psychologist*, 34, 10, 938–943.
- Lampic C., Skoog Svanberg A., Karlstrom P.O., Tydén T. (2006), Fertility awareness, intentions concerning childbearing, and attitudes towards parenthood among female and male academics. *Human Reproduction*, 21, 2, 558–564.
- Levinson D.J. (1978), *The Seasons of a Man's Life*. New York: Knopf.
- Levinson D.J. (1986), A conception of adult development. *American Psychologist*, 41, 1, 3–13.
- Liberska H. (2004), *Perspektywy temporalne młodzieży. Wybrane uwarunkowania*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Maher J.M., Dever M., Curtin J., Singleton A. (2004), *What Women (and Men) Wants: Births, Policies and Choices*. Monash: School of Political and Social Inquiry.
- Majorczyk M. (2014), Ojcostwo jako zadanie rozwojowe w życiu mężczyzny. Komunikat z badań. W: B. Raszeja-Kotleba, M. Baranowska-Szczepańska (red.), *On bez tajemnic. Problemy, analizy, perspektywy*, 41–58. Poznań: Instytut Naukowo-Wydawniczy Maiuscula.
- Marks L., Palkovitz R. (2004), American fatherhood types: The good, the bad, and the uninterested. *Fathering*, 2, 2, 113–129.
- Marsiglio W., Hutchinson S., Cohan M. (2000), Envisioning fatherhood: A social psychological perspective on young men without kids. *Family Relations*, 49, 133–142.
- Miller T. (2011), Falling back into gender? Men's narratives and practices around first-time fatherhood. *Sociology*, 45, 6, 1094–1109.
- Mynarska M. (2011), Kiedy mieć dziecko? Jakościowe badanie procesu odraczania decyzji o rodzicielstwie, *Zeszyty Naukowe. Instytut Statystyki i Demografii SGH*, 11, 4–32.
- Palkovitz R. (2002), *Involved Fathering and Men's Adult Development: Provisional Balances*. Mahwah, London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Przeclawska A., Rowicki, L. (1997), *Młodzi Polacy u progu nadchodzącego wieku*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Przybył I. (2001), Źródła wiedzy i rolach małżeńskich, *Roczniki Socjologii Rodziny*, 13, 105–116.
- Singer J.L. (1980), *Marzeniaienne*. Tłum. R. Zawadzki. Warszawa: PWN.
- Skoog Svanberg A., Lampic C., Karlstrom P.O., Tydén T. (2006), Attitudes toward parenthood and awareness of fertility among postgraduate students in Sweden. *Gender Medicine*, 3, 3, 187–195.
- Smith J.L., Fenwick J., Skinner R., Merriman G., Hallet J. (2011), Young males' perspectives on pregnancy, fatherhood and condom use: Where does responsibility for birth control lie? *Sexual & Reproductive Healthcare*, 2, 1, 37–42.
- St John W., Cameron C., McVeigh C. (2005), Meeting the challenge of new fatherhood during the early weeks. *Journal of Obstetric, Gynecologic, and Neonatal Nursing*, 34, 2, 180–189.

- Szulich-Kałuża J., Wadowski D. (2014), Tendencje przemian ojcostwa i roli ojca we współczesnym społeczeństwie. W: D. Kornas-Biela (red.), *Ojcostwo dzisiaj*, 53–74. Lublin: Fundacja Cyryla i Metodego.
- Tieplow B.M. (1951), *Psychologia*, tłum. M. Żebrowska. Warszawa: Nasza Księgarnia.
- Thompson R., Lee Ch., Adams J. (2013), Imagining Fatherhood: Young Australian men's perspectives on fathering. *International Journal of Mens' Health*, 12, 2, 150–165.
- Virtala A., Vilks S., Huttunen T., Kunttu K. (2011), Childbearing, the desire to have children, and awareness about the impact of age on female fertility among Finish university students. *The European Journal of Contraception and Reproductive Health Care*, 16, 2, 108–115.
- Volling B.L., Belsky J. (1991), Multiple determinants of father involvement during infancy in dual-earner and single-earner families. *Journal of Marriage and Family*, 53, 2, 461–474.
- Włodarczyk J. (2014), Być tatą. Wyniki badania polskich ojców. *Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 13, 3, 94–138.

FIRST VIEW